

ФОРМИРАНЕ НА КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ ЧРЕЗ ИГРОВА ДВИГАТЕЛНА ДЕЙНОСТ

Златка Александрова Димитрова
Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Бургас

FORMATION OF KEY COMPETENCIES IN PRESCHOOL AGE THROUGH GAME MOTOR ACTIVITY

Zlatka Aleksandrova Dimitrova
University “Prof. d-r Asen Zlatarov”, Burgas

* Авторът изказва благодарност към научен проект № НИХ - 437/2020 г. „Изследване проециите на компетентностния подход при подготовката, възпитанието и развитието на личностните качества в предучилищна и начална училищна възраст чрез използване на алтернативни педагогически форми за организация на образователните дейности“, за финансирането на настоящата работа.

Abstract: *Game motor activity is taking a lead place in the educational process in kinder garden. It has certain biological, physiological, psychologically, and social-pedagogical meaning for the whole development of kids. Movement activity increases psychomotor skills, vital functions of the children organism, exchange reactions, the state of coordination and condition abilities, well-being and self-esteem. Lead by the desire of educating physically healthy and happy children, a goal is set for exploring and observing the forming of key competencies through game motor activity. Growing of physically healthy and cheerful children is an important task for every country. Realization of this a decisive role is taken by the physical activity of the children. So-key competences for the success of every human being and his development. They are a key meaning for the successful future career of the growing ups. It is about a wide number of qualities, which are not connected with the certain sphere of activity. Game motor activity and sport in kinder garden not only helps for good health condition, but is a forming skill, which can transfer in other spheres. In this article we observe develops sensorimotor skills - children develop an increasing awareness of the functioning of their senses and bodies. Through active play and physical exercise, they develop their fine and gross motor skills. They move, explore their environment, and manipulate various objects. They adopt good habits for a safe, healthy lifestyle. team work, cooperation and fair play build up respect, partnership, equal communication, discipline, responsibility. They offer one general understanding for “the rules of the game” with which kids can serve in different situations in life. Game motor activity gives an opportunity to the children to improve their achievements, to participate and win competitions, to learn how to win and how to lose, to learn from their mistakes, to not give up, to be persistent and steady, to pursue their goals. Games and competitions are encouraging children to express and share their emotions and feelings with the others. Games is developing valuable qualities like motivation, organization, leadership, responsibility and emotional intelligence - qualities, which are particularly necessary in society.*

Keywords: *game motor activity, key competence, preschool age*

Предучилищната възраст е период, в който детето е готово и иска да поеме инициативата, да изследва, да експериментира, да твори, да действа спонтанно. Свободната детска игра е катализатор за психологическото и физическото съзряване на детето, позволява му да бъде себе си чрез двигателната експресивност на тялото си. Когато детето играе спонтанно, то изживява удоволствието да представи себе си при взаимодействието си с околните. Периодът от 3 до 7 годишна възраст се характеризира

с бурно физическо, психично и социално израстване на детето, който задължително трябва да зачитаме и подкрепяме, като му създаваме най-добрите психологически и педагогически условия.

Играта е основно средство, метод и форма, чрез която детето реализира своето присъствие в детския колектив.

Хьойзинха определя играта като “действие, извършвано доброволно, ограничено във времето и пространството, изискващо спазването на доброволно приети задължителни правила, които по своята същност са самоцелни и придружени от чувството на напрежения и радост, от съзнанието за нещо различно от всекидневния живот“.¹

Играта за децата е сериозна дейност, основана на собствени правила и освободена от вътрешни ограничения. Детето играе, защото играта му доставя удоволствие и в това се състои неговата свобода. Играта доставя радост, удоволствие, самоутвърждаване. Играта предполага едно особено осъзнаване: „играя така, защото това се прави просто така“, където детето пресъздава и преминава в един свят на собствените си фантазии. Твърдението, че това е „само игра“, не изключва сериозността и всеотдайността на отдаването в играта. Играещото дете е изцяло завладяно от играта. „Играта не е само „несериозното“, играта се издига до сериозното, а сериозното в игра.“²

Игроподобните форми според Д. Димитров Мастера са „целесъобразни форми на педагогическо взаимодействие и въздействие, преднамерено сътворени или деформирани от регламентиращата намеса на възрастния. Имат ограничени развиващи възможности - предимно образователни и социализиращи.“³

Всеки учител се опитва да намери игрови средства, методи, игроподобни форми и подходи за работа, които биха били интересни, подходящи за възрастта и не на последно място формиращи така необходимите контекстни компетенции. През предучилищния период се формират сложни личностни качества – активност, инициативност, самостоятелност, способност за самоконтрол и саморегулация, способност за волево усилие, умение за критична оценка на собственото поведение и работа, умение да изпълнява поети ангажменти и да се съобразява с обществените норми на поведение.

Приоритет в съвременното предучилищно образование е създаването на условия за здравословен начин на живот на подрастващите, тяхната социализация съобразена с възрастта, индивидуални възможности, способности и потребности.

Въпреки тези безспорни факти, наблюденията показват, че времето, което се предоставя на децата да играят свободно, намалява от десетилетия. Причините за това можем да открием в задължителното предучилищно образование на все по-ранна възраст, в покриването и реализирането на държавните образователни стандарти, навлизането на ранното чуждоезиково обучение, амбициозните родители, които ангажират и малкото свободно време на децата си с допълнителни школи, ателиета и занимания по интереси, намаляването на безопасните места за игри на открито, нарастващото използване на информационните и комуникационни технологии, използването на дигиталните устройства за обучение и осигуряване на спокойствие и тишина, пандемията.

По последни данни заплашително се увеличава броят на децата с общи двигателни нарушения, със затруднения във фината моторика и развитието на речта. Весела Банова нарича “двигателна активност съвкупността от двигателни функции на организма; а психомоторното развитие - процесът на развитие на двигателната

¹ Хьойзинха, Йохан (2000) Homo Ludens, „Захарий Стоянов“, София

² Копринаров, Л., Ортега-и-Гасет: играта като самопреодоляване и освобождаване от себе си, 2010

³ Димитров, Д., Обогаляващо педагогическо взаимодействие в предучилищна възраст“, София, 2021

активност, свързана с развитието на психиката /това ще рече на афективността, интелигентността и говора/. Без връзката с психиката, моториката би била моторика на робот“.⁴ Много изследвания доказват това, че движенията са тясно свързани с паметта и с формирането на речевата култура. В ерата на компютърните интернет технологии и пандемичната обстановка има катастрофален недостиг на така необходимата жизнена двигателна активност и живото емоционално общуване между хората. Все повече време децата в предучилищна възраст прекарват пред компютъра и пред телевизионните екрани, което има плачевен ефект върху здравето и развитието на растящия организъм. Ето защо учителите и родителите трябва да отделят повече време и внимание за осигуряване на оптимална физическа активност на децата.

За да запазят играта като нещо толкова естествено и необходимо се пишат проекти, като пример за такъв е програмата на община Бургас „Четири годишни времена за здравето на нашите деца“. Основната цел на програмата е „Извеждане ежедневно на всички деца от яслени и градински групи в детски ясли и детски градини. Повишаване на познавателната и двигателната култура на децата от най-ранна детска възраст, чрез обучение и игри на открито.“⁵

Целта на настоящата статия е да представи примерна организация на средата и материалите на открито за развитие на психомоториката и формиране на ключови компетентности в предучилищна възраст чрез осигуряване на възможност за игрова двигателна дейност на открито.

По препоръки на Световната здравна организация децата трябва да се занимават с физическа активност с умерена интензивност средно 60 минути на ден. Физическата активност с продължителност над 60 минути носи допълнителна полза за здравето им.⁶ Колкото по-разнообразни са движенията, толкова повече информация достига до мозъка, толкова по-интензивно е интелектуалното развитие на подрастващите.

Педагогическите наблюдения показват, че игрите на открито са ефективно средство за психомоторно развитие и за формиране на контекстни компетенции. При организиране на работа с деца в предучилищна възраст трябва да се отдаде голямо значение на упражненията за координация, на игрите за развитие на глобалната и фината моторика, двигателната памет, ориентация и организация в пространството, организиране на времето, латерализация, представата и познаването на собственото тяло и адаптиране на движенията към определена цел,

Стимул за активността на децата в игрите на открито е организацията на уредите, пособията и материалите за игра. Поведението на децата би могло да помогне на учителите да преценят целесъобразността на физическата среда. Например, ако редовно се наблюдава при повечето деца от група следното поведение:

- Деструктивно използване на материалите за игра.
- Безцелно и непрекъснато бягане.
- Обикаляне безразборно в опит да се намери нещо за правене.
- Вдигане на много шум, крещене.
- Повтаряне на една и съща дейност отново и отново.
- Придържането към дейност, която изисква усилие е затруднено.
- Не си споделя играчките и пособията за игра.
- Не общува с другите деца.
- Противопоставя се и не желае да участва в прибирането и почистването на мястото за игра.

⁴ Банова В., „Психомоторно развитие и психомоторни практики“, София, 2003

⁵ <https://www.burgas.bg/bg/info/index/1438Програма> „Четири годишни времена за здравето на нашите деца“

⁶ <http://riokozpd.com/Движението> е здраве - движението е живот

- Постоянна зависимост от учителя за нещата, от които има нужда и др.

Всичко това е доказателство, че нещо в средата и организацията за игра не е наред.

Деца в предучилищна възраст много често искат да бъдат водещи в игрите. Понякога има и деца, които искат да играят сами, а други предпочитат взаимодействието в малки групи. Когато пространството за игра навън е структурирано както трябва, то създава възможност за успешна работа, подкрепя в личностното развитие и постигане на очакваните резултати поставени в програмите за детско развитие.

Примерни материали, уреди и пособия на открито за стимулиране на физическото, психичното и социалното развитие на децата от предучилищна възраст може да се намерят в много специализирани сайтове. Освен така познатите и присъстващи в двора на почти всяка детска градина пързалка и пясъчник се предлагат уреди и пособия, които освен, че са лесно достъпни и евтини, някои от тях могат да се изработят от остарели гуми и материали при добро желание и въображение.

Примерни уреди и пособия за организация на пространството на игра на открито:

1. Гуми с различна големина и цвят (фиг. 1.)

Фиг. 1. Гуми с различна големина и цвят

КАКВО: Позволява на децата да се катерят и прекатерват, да скачат от високо на ниско и обратно, да запазват баланс и равновесие, да пружинират с краката.

ЗАЩО: Развитие на глобалната моторика (развитие на големите мускулни групи, психомоториката (баланс, координация на частите на тялото). Опитът, експериментирането, оставят следи в телесната памет. Повторенията засилват запечатването на този опит и позволяват овладяването на моторното /двигателно действие/. Моториката се структурира във все по-точни и сложни жестове, които се придаващи смисъл на пространството и времето. Детето прогресира към автономност и лекота на движенията.⁷

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Социални компетентности, инициативност и предприемчивост. Детето обяснява необходимостта от спазване на правила в детската градина, на публични места. Самоувереност, вяра в собствените възможности, воля, упоритост, активност, инициативност, самостоятелност, способност за самоконтрол и саморегулация, равноправно общуване, дисциплинираност, отговорност, предлага едно общо разбиране за „правилата на играта“.

⁷ Банова, В., „„Психомоторно развитие и психомоторни практики“, София, 2003

2. Гуми подредени вертикално с цел да се образува мост или дъска повдигната на подходящо разстояние от земята. (фиг. 2.)

Фиг. 2. Мост

КАКВО: Мост/гредата за баланс служи за равновесно ходене, скачане и прескачане, лазене, провиране.

ЗАЩО: Развива динамичната координация на тялото, латеризация, позволява на детето да се организира в пространството, да си представя тялото в статично положение и в движение.

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Дисциплина и постоянство, активност, инициативност, самостоятелност, способност за самоконтрол и саморегулация, способност за волево усилие. Развиват умения за разрешаване на проблемни ситуации, вземане на бързи решения, развива тяхната концентрация, решителност, контрол на емоциите и отдаденост.

3. Велосипеди, тротинетки, скейтборд (фиг. 3.)

Фиг. 3. Велосипед – триколка

КАКВО: Триколки, колички, камиончета, тротинетки.

ЗАЩО: Подпомагат развитието на глобалната моторика и комплексното развитие на физическите качества, за стимулиране на двигателната активност.

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Формиране на навици за здравословен начин на живот. Поддържа хармоничност на телосложението и демонстрира разностранна физическа

дееспособност. Отговорност, проявява на инициативност, активност, самостоятелност, способност за самоконтрол и саморегулация, способност за волево усилие.

4. Малки уреди - топки, въжета, ленти, обръчи (фиг. 4.)

Фиг. 4. Топки с емоджита

КАКВО: Различни по големина и материали топки, които да се търкалят, хвърлят и ловят. Въжета, обръчи, ластици - за скачане, въртене.

ЗАЩО: Развива координацията, глобалната моторика, физическите качества, функциите, които участват в психомоторното развитие тонус, поза и моторика. Стимулира желанието на детето да експериментира, да опитва различни движения и позитивното му инвестиране в двигателната му дейност.

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт, социални компетентности. Дава възможност на децата да подобрят собствените си постижения, да разгърнат потенциала си, да участват и печелят състезания, да се научат да приемат както победите така и загубите, да се учат от грешките си, за взаимодействие и комуникация с останалите деца – игрите и състезанията окуражават децата да изразяват и споделят чувствата и емоциите си с околните, мотивираност, организираност, лидерство, отговорност и емоционална интелигентност.

5. Градински детски инструменти (фиг. 5.)

Фиг. 5. Детски градински инструменти

КАКВО: Градински детски инструменти - кофички, лопатки, гребла, лейки, ножици за стимулиране на трудовата дейност като допълнително средство за физическо възпитание.

ЗАЩО: В последните години на трудовото възпитание не се отделя достатъчно внимание. Трудът остава епизодичен и второстепенен компонент в живота на детето в детската градина, не се осъществява достатъчно взаимодействие между възрастни и деца на ниво сътрудничество и съдействие в трудовите дейности, трудовото възпитание не е водещо направление в образователния процес.

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Изброява правила за здравословен начин на живот и хранене. Подбира и участва с подходящи мерки за опазване на природната среда, грижа за пространството около детската градина, оказване на помощ на помощник възпитателите, умение да изпълнява поети ангажменти и да се съобразява с обществените норми на поведение. например работата в екип.

6. Кашони с различни размери (фиг. 6.)

Фиг. 6. Кашони с различни размери

КАКВО: Кашоните винаги са провокирали свободната детска игра на къща, на криеница, на магазин и т.н.

ЗАЩО: Развива се творческото мислене, Развиване на пространствени, времеви, силови ориентировки – всички тези качества са важни през целия живот на човека.

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество Партньорство и уважение към другите деца, активност, инициативност, самостоятелност, способност за самоконтрол и саморегулация.

7. Люлки, хамаци (фиг. 7.)

Фиг. 7. Хамак/люлка

КАКВО: Хамаци и различни видове люлки.

ЗАЩО: Децата обичат да се люлеят, да се сгушват - по този начин се чувстват защитени. Люлеенето е една от любимите дейности на децата. Люлеенето ги успокоява.

КОМПЕТЕНТНОСТИ: Изгражда уважение, партньорство, равноправно общуване, дисциплинираност, отговорност, да изяви спонтанно емоциите си, което подпомага откриването на другия и уважение към него, развива чувството за взаимопомощ, съпреживяване на успехи, провали и постижения.

Подходящо създадената дневна програма за деца от предучилищна възраст предоставя много възможности за активно взаимодействие и за формиране на ключови компетентности съобразени с техните интереси.

Ролята на учителя е да фасилитира, да насочва, да подпомага използването на материалите за игра, да организира, планира и обогатява пространството и средата за игра.

Безспорно е значението на движението на детето в развитието на цялостната му личност и интелигентност. Сензорно-двигателното удоволствие е най-очевидният израз на единството на личността на детето. То създава връзка, единство между телесните усещания и тонико-емоционалните състояния на детето. Психосоматичното единство се изразява в своята пълнота именно при детето, макар че непрекъснато го констатираме през целия живот на човека. Това е така, защото детството е възрастта на глобалността, на неразривната свързаност между движение, емоция, познание. Това е възрастта, в която детето се изразява, в която се изказва и открива света без задръжка, като инвестира всички параметри на своето обкръжение. Пътят за достигане на това психосоматично единство е „чрез експериментиране и чрез тренировка /това ще рече чрез повтаряне на опита/, които оставят следи в тялото. Опитът се запамята, а след това се пренася върху други действия и ситуации. Богатството на експериментите на детето зависи от количеството и качеството на стимулите, които получава“.⁸

Основателят на психомоторния подход към детското развитие Бернар Окутюрие отбелязва в своята книга „Действаме, играем, мислим“ следното: „Като гледам как едно дете играе, аз се уча, защото децата ни изненадват и очароват със своята щедрост и неочаквани хрумвания. Наблюдавайте ги, изчакайте подходящия момент, оставете ги да действат, да се преобразяват, не съдете игрите им, не казвайте „Това е красиво или грозно“. Оставете ги да се изразяват, да живеят и да обичат живота, докато играят.“⁹

В този смисъл настоящата статия предлага идеи за организиране на свободната игрова двигателна дейност на открито за формиране на ключови компетентности в предучилищна възраст.

Литература:

- [1] Банова В., Психомоторно развитие и психомоторни практики, Соловото, София 2003
- [2] Димитров, Д., Обогатяващо педагогическо взаимодействие в предучилищна възраст“, София, 2012
- [3] Копринаров, Л., Ортега-и-Гасет: играта като самопреодоляване и освобождаване от себе си, 2010

⁸ Банова, В., пак там

⁹ Окутюрие, Б., „Действаме, играем, мислим“, ИК Колибри, 2019 г

[4] Окутюрие, Б., „Действаме, играем, мислим“, ИК Колибри, 2019 г.

[5] Хьойзинха, Йохан (2000) Homo Ludens, „Захарий Стоянов“, София

[6] <https://www.burgas.bg/bg/info/index/1438>Програма „Четири годишни времена за здравето на нашите деца“

[7] <http://giokozpd.com/>Движението е здраве - движението е живот

За контакт с автора:

доц. д-р Златка Димитрова

e-mail: dimitrova.zlatka@yahoo.com